

Bakla Tepe Erken Tunç Çağı I Dönemi Obsidyen Atölyesi

Neyir KOLANKAYA - BOSTANCI*

Özet

Bakla Tepe Erken Tunç Çağı obsidyen atölyesinde yapılan kazılarda 88 tane obsidyen buluntu ele geçmiştir. Yapılan tekno-tipolojik analizler, obsidyenin yerleşime bloklar halinde getirilmiş ve yongalamanın bu atölyede gerçekleştirilmiş olduğunu göstermektedir. Sözü edilen alandan ele geçen tüm obsidyen buluntular üretim zinciri hakkında bilgi vermektedir. Bunlar arasında bir çekirdek, bir çekirdek tablası, üretim artıkları, omurgalı dilgiler, taşmalıklar ve bir tane iki yüzden düzeltilenmiş ok ucu bulunmaktadır. Tüm buluntular Ege dünyasındaki çağdaş yerleşim yerlerindeki obsidyen buluntularla paralellik göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Obsidyen, Atölye, Ege, Erken Tunç Çağı, Bakla Tepe.

Abstract

The excavations at the Early Bronze Age obsidian workshop of Bakla Tepe yielded 88 pieces of obsidian. The techno-typological analysis shows that the obsidian was brought to site in form of blocks, and the knapping took place at this workshop. These obsidian artifacts recovered from the area show the reduction sequence. The artifacts consisted of a core, a core tablet, debitage, crested blades, blanks and a biface point. All these artifacts have parallels in the settlements which are situated in the Aegean world.

Key Words: Obsidian, Workshop, Aegean, Early Bronze Age, Bakla Tepe.

Giriş

Bakla Tepe'nin yer aldığı Eski Bulgurca Köyü, İzmir ili Menderes ilçesine bağlı olan Cumaovası'nın güneyindeki alçak kesiminin ortasında, Tahtalı Çayı'nın güney kenarında bulunmaktadır. Bu köy, Gümüldür'ün, dolayısıyla denizin 15 km kuzey-kuzeydoğusundadır (**Çizim 1**). Köyün kuzeyinde, Tahtalı Çayı'nın güney kenarında bulunan bir kalker yükseltisi üzerindeki tepe, prehistorik kalıntılar içermekte olup, eskiden daha çok bakla tarımı yapıldığı için Bakla Tepe olarak adlandırılmıştır (Erkanal ve Özkan, 1999: 12).

* Araş. Gör. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, neyir@hacettepe.edu.tr
Bu çalışmanın bir bölümü doktora tezime (Kolankaya-Bostancı, 2004) dayanılarak yapılmıştır. Bakla Tepe'den ele geçen yontmataş buluntularını çalışmam ve yayınlamama izin veren, Bakla Tepe kazısı bilimsel danışmanı hocam Prof. Dr. Hayat Erkanal'a teşekkür ederim. Ayrıca, İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından yürütülen ve Bakla Tepe'nin içinde yer aldığı Tahtalı Barajı Kurtarma Kazıları Projesi başkanı olan ve 2002 yılında yitirdiğimiz İzmir Arkeoloji Müzesi müdürü Dr. Turhan Özkan'ı da saygıyla anmak isterim.

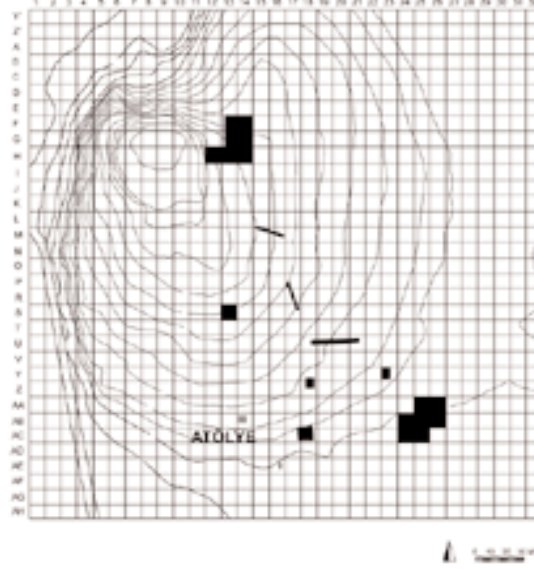
Çizim 1. Bakla Tepe'nin Konumu

Bakla Tepe kazıları, Hayat Erkanal'ın bilimsel sorumluluğu altında ve İzmir Arkeolojisi Müdürü Turhan Özkan başkanlığı altında yürütülen Tahtalı Barajı kur-tarma kazıları projesi çerçevesinde 1995-2001 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Söz konusu kazılar sırasında beş kültür tabakası saptanmıştır. Bu tabakalardan en yenisi, diğer bir deyişle I. kültür tabakası Bizans-Roma Çağlarını, II. kültür tabakası Geç Tunç Çağını, III. kültür tabakası Erken Tunç Çağı II dönemini, IV. kültür tabakası Erken Tunç Çağı I dönemini ve V. kültür tabakası da Geç Kalkolitik Çağı temsil etmektedir (Erkanal ve Özkan, 1999: 12-38).

Bakla Tepe'de bir savunma sistemi ile çevrili olan Erken Tunç Çağı I yerleşimi höyüğün batısında yer almakta olup belli bir yerleşim modeline sahiptir: Burada taş döşeli sokaklara açılan uzun evlerden oluşan bir yerleşim söz konusudur. Yan yana inşa edilen evler aynı yan duvarları kullanmış, dolayısıyla bloklar halinde inşa edilmiştir. Uzunlukları 20 m'ye yaklaşan, 4-5 m genişliğindeki bu uzun evlerin içleri bazen ara duvarlarla bölünerek ana mekân dışında daha başka mekânlar elde edilmiştir. Evlerin içinde ayrıca, ambar ve ocak tabanı gibi mimari elemanlar bulun-maktadır. Bugüne kadar açığa çıkarılan mimari kalıntılar, radyal bir sisteme uyum sağlar (Erkanal ve Özkan, 1999: 25).

Obsidyen Atölyesinden Ele Geçen Yontmataş Buluntular ve Değerlendirmeleri

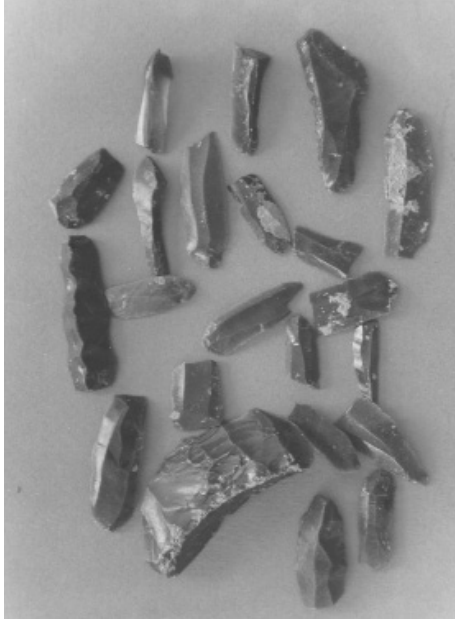
Bakla Tepe'de 1998 yılı kazı çalışmaları sırasında Erken Tunç Çağı I dönemi yerleşiminin güneyinde bir obsidyen atölyesi açığa çıkarılmıştır (**Çizim 2**). Burada

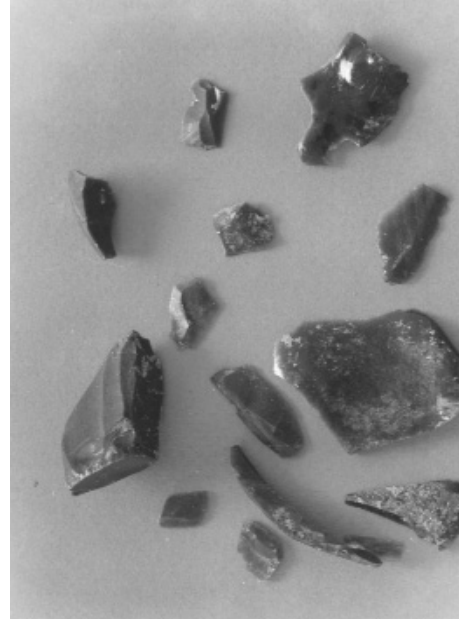
Çizim 2. Bakla Tepe Obsidyen Atölyesi'nin Konumu (Erkanal ve Özkan, 1999: Plan 2)

düzenli mimari özelliklere rastlanılmamış olup yüzey toprağının hemen altında taş yığınları bulunmaktadır. Söz konusu taş yığınlarının güneybatısında dört adet tahrip olmuş ocak tabanı açığa çıkarılmıştır (Erkanal ve Özkan, 1999: 263).

Bakla Tepe'de 1996-1998 yılları arasında gerçekleştirilen kazılar sırasında Erken Tunç Çağı I dönemine tarihlenen toplam 597 adet yontmataş buluntu ele geçirilmiştir. Söz konusu buluntuların 271 tanesi (% 46) obsidyen ve 316 tanesi (% 54) çakmaktaşıdan üretilmiştir. Bu obsidyen buluntuların büyük bir bölümü Bakla Tepe'nin güneyinde saptanan atölyede bulunmuştur. Erken Tunç Çağı I dönemi seramiğinin hakim olduğu bu sondaj çukurunda toplam 87 adet obsidyen parçası ele geçmiştir. Diğer taraftan herhangi bir çakmaktaşı buluntuya rastlanılmamıştır (Kolankaya-Bostancı, 2004: 190). Söz konusu obsidyen buluntular grimsi siyah renkte ve mattır, ışığa tutulduğu zaman içinde yeşil ya da gri renkte çizgilerin fark edilmektedir ve saydam değildir. Her ne kadar Bakla Tepe obsidyen buluntuları üzerinde nitelik analizi yapılmamış olsa da, bu tip özellikler Renfrew, Cann ve Dixon (1965: 231) tarafından tanımlanan Melos obsidyenin tipik özelliklerini oluşturmaktadır. Bu yüzden Bakla Tepe obsidyen buluntularının da Melos kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Obsidyenden yapılmış olan buluntular arasında bir adet çekirdek, bir adet çekirdek tablası, bol miktarda üretim artığı, omurgalı ve yanıl dilgiler ile tamamlanmış ürün olarak bir adet iki yüzden düzeltilenmiş ok ucu bulunmuştur (Resim 1 ve 2).

Resim 1. Atölyeden Ele Geçen Obsidyen Buluntular (Kazı Dokümantasyonu)

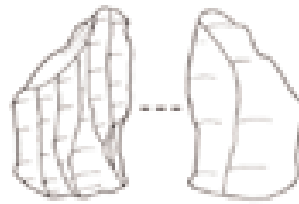
Resim 2. Atölyeden Ele Geçen Obsidyen Buluntular (Kazı Dokümantasyonu)

Erken Tunç Çağı I dönemine tarihlenen obsidyen atölyesinde çekirdek, çekirdek tablası ile yanal ve omurgalı dilgilerin bulunmuş olması, taşımalık çıkarımı için çekirdek hazırlamasının burada yapılmış olduğunu kanıtlamaktadır.

Tamamı korunmuş olan konik biçimli çekirdeğin yüksekliği 3.15 cm, genişliği 1.7 cm ve kalınlığı 1.25 cm.'dir. Bu çekirdeğin yalnızca ön yüzünden baskılama tekniğiyle en son 4 adet dilgicik çıkarımı yapılmıştır. Çekirdeğin arka yüzü ise işlenmemiş olup düz bırakılmıştır (Resim 3 ve Çizim 3).

Resim 3. Atölyeden Bulunan Konik Biçimli Obsidyen Çekirdek

Çizim 3. Atölyede Bulunan Konik Biçimli Obsidyen Çekirdek (Kazı Dokümantasyonu) Ölçek 1:1

Bakla Tepe obsidyen atölyesinde bulunmuş olan söz konusu konik biçimli çekirdeğin benzerleri başta Kiklad adaları olmak üzere Kıta Yunanistan'daki merkezlerde de görülmektedir. Sözü edilen buluntu yerleri Karpathos, Saros ve Kasos adaları (Melas, 1985: 139), Chios-Emporio (Hood, 1982: 704), Mavrispilia ve Anavolousa yerleşimleri (Belmont ve Renfrew, 1964: 396; Kardulias ve Runnels, 1995: 96), Lithares (Tzavella, 1985: 39) ve Sphakia'dır (Nixon, 1989: 204). Diğer taraftan gerek uygulanan teknik, gerekse boyut bakımından Bakla Tepe örneğine benzeyen fakat form bakımından farklılık gösteren obsidyen çekirdekler, Lerna (Runnels, 1985: 361, Fig. 4), Sta Nycia ve Demenegaki'de de (Torrence, 1982: 207, Fig. 15, 11) bulunmuştur. Anadolu'da ise bu tipteki çekirdeklere Bakla Tepe dışında yalnızca Liman Tepe (Kolankaya-Bostancı, 2004: 240, Lev. 42b) ve Demirci-höyük'te (Baykal-Seeher, 1996: Taf.3.5, Taf. 4.12) rastlanılmıştır.

Konik biçimli çekirdeklerin Bakla Tepe'de olduğu gibi küçük boyutlu olmaları, söz konusu çekirdeklerin orijinal boyutlarının da küçük olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü tüm Ege dünyasında ortalama 4 cm yüksekliğinde olan bu çekirdekler¹, tükenene kadar yontuldukları için, kazılarda ele geçen örnekler, son çıkarımlar yapıldıktan sonraki halleridir². Bol miktarda üretim artışı ile taşımalarının ele geçmiş olmasına rağmen çekirdeklerin az sayıda olması da çekirdeklerin tükenene kadar yontulmuş olduğunu göstermektedir. Liman Tepe (Kolankaya-Bostancı, 2004: 240, Lev. 42b), Emporia (Hood, 1982: 699), Lerna (Runnels, 1985: 361), Lithares (Tzavella, 1985: 40), Phylakopi (Cherry ve Torrence, 1984: 20), Sta Nycia ve Demenegaki'de (Torrence, 1982: 207, Fig. 15, 11) olduğu gibi Bakla Tepe'de de çekirdeğin son halindeki yüksekliğinden daha uzun olan obsidyen dilgiler bulunmuştur.

Atölyede çok sayıda bulunmuş olan bir diğer buluntu grubu da taşımalarıdır. Sözü edilen taşımaları dilgi ve dilgiciklerden oluşmaktadır. Yongalara ise hiç rastlanılmamıştır. Bunların çıkarımında daha çok baskılama tekniğinden yararlanılmıştır. Buradan ele geçen obsidyen dilgi ve dilgicikler üzerinde yapılan teknolojik incelemeler sonucunda, ilk çıkarımları temsil eden dilgilerin ve bazı dilgiciklerin dolaylı vurma tekniği ile üretilmiş oldukları anlaşılmıştır. Diğer taraftan çekirdeğin boyutu küçüldükçe dilgicikler baskılama tekniği ile çıkarılmıştır. Bu

1 Obsidyen kaynak yeri olan Melos adasında bulunan çekirdeklerin ortalama yükseklikleri 5.5 cm.'dir. Diğer taraftan burada bulunan en büyük çekirdeğin yüksekliği 8.5 cm'yi de bulmaktadır (Bosanquet, 1902: 220).

2 Bu çekirdeklerin büyük formlu olanları, Melos Adasının iki obsidyen kaynağı olan Sta Nychia ve Demengaki'de bulunmuştur (Torrence, 1982: 207).

durum tamamen standartlaşmış ilkelere sahip olan üretim teknikleri ile ilişkilidir. Obsidyen blokların düzensiz kısımları öncelikle sert bir vurgaçla çıkarılır. Daha sonra çekirdek dolaylı vurma tekniği ile işlenir. Bu şekilde işlenen çekirdekler üç sirta sahip olmaktadır. Ön sırtın çıkarılmasından sonra, önce dolaylı vurma tekniği, daha sonra da baskılama tekniği ile çekirdekler, ön yüzlerinden 4 ya da 5 adet dilgi ya da dilgicik çıkarımıyla işlenmiştir. Her bir taşımaliğin çıkarımı özenle yapılır. Baskılama noktası, mikro yongalama ile yapılmıştır. Bu yüzden tarafımızca analizi yapılan obsidyen dilgiciklerin dorsal yüzlerinin *proximal* uçlarına yakın olan kısımlarında, baskılama tekniğinin kullanılmış olduğunu kanıtlayan mikro çıkarımların negatif izleri saptanmıştır.

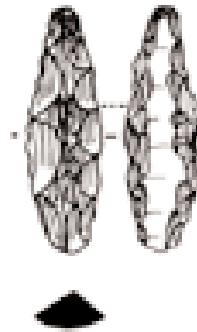
Söz konusu obsidyen taşımaliğın yarısından fazlası baskılama tekniği ile üretildiği için kenarları kesme işlemi için çok uygundur. Sözü edilen teknikle çıkarılmış olan taşımaliğın diğer taşımaliğın tiplerine göre daha hafif ve daha tekdüze oldukları gibi paralel, dik ve çok ince kenarları, belirsiz ya da az belirgin vurma yumruları ve nokta topukları ile herhangi bir düzelti yapılmasına gerek duyulmadan bir sapa dizilerek kompozit alet olarak kullanılmıştır.

Baskılama tekniği ile üretilmiş olan obsidyen dilgi ve dilgiciklerin keskin kenarlarından dolayı bir çeşit ustura olarak kullanılmış oldukları düşünülebilir. Söz konusu buluntularla yapılan deneysel çalışmalar ve Etyopya ile Orta Amerika'da yaşayan ilkel toplumlarla yapılan karşılaştırmalar sonucunda, obsidyen dilgi ile dilgiciklerin saç ve sakal tıraşında kullanılmış oldukları düşünülmektedir (Bosanquet, 1902: 221; Gallagher, 1977: 407; Runnels, 1985: 372).

Bakla Tepe Erken Tunç Çağı I dönemi obsidyen atölyesinden ele geçmiş olan en önemli alet tipi iki yüzden işlenmiş olan ok ucudur (Resim 4 ve Çizim 4). Sözü edilen ok ucunun tamamı korunmuş olup baskılama tekniği ile üretilmiştir. Uzunluğu 4 cm, genişliği 1.05 cm ve kalınlığı 0.6 cm'dir.

Resim 4. Atölyede Bulunan İki Yüzeyli Obsidyen Ok Ucu

Çizim 4. Atölyede Bulunan İki Yüzeyli Obsidyen Ok Ucu (Kazı Dökümantasyonu) Ölçek 1:1

Bakla Tepe için ünük bir örnek olan obsidyenden yapılmış bu iki yüzden düzeltili ok ucunun hem üzerinde herhangi bir kullanım izi olmaması, hem de atölyede bulunmasından dolayı, sözü edilen ucun atölyede üretildikten sonra tamamlanmış ürün olarak bırakılmış olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu tipteki uçlar Ege Bölgesinin Geç Neolitik Çağ'ının karakteristik silah tipini oluşturmaktadır. Sözü edilen uç tipi Saliagos kültürünün temsil edildiği buluntu yerlerinde ortak görülen bir tiptir. Kıta Yunanistan'da da Geç Neolitik Çağ'dan Erken Hellas II evresine kadar görülmektedir (Kardulias ve Runnels, 1995: 91).

Baskılama tekniği ile dilgicik üzerine yapılmış olan bu obsidyen ucun benzerleri Saliagos'da (Evans ve Renfrew, 1968: Fig. 67.9), Melos adasındaki buluntu yerlerinin (Cherry ve Torrence, 1982: Fig. 3.1H) Geç Neolitik Çağ tabakalarından ve Chios adasında Emporio'nun Erken Tunç Çağı II dönemi tabakalarına (Bialor, 1982: 702, Fig. 303.2) kadar bulunmuştur. Bu tip uçlar Ege Dünyasında "yaprak biçimli ok uçları" olarak tanımlanmıştır. Saliagos'da olduğu gibi tüm bu uçların küçük hayvanların avlanmasında kullanılmış oldukları düşünülmektedir.

Bu veriler ışığında obsidyen atölyesinde gerçekleştirilen obsidyen üretim zinciri şu şekilde açıklanabilir: Yerleşime olasılıkla çok büyük boyutlu olmayan obsidyen blokları getirildikten sonra dolaylı vurma tekniği kullanılarak bir vurma düzlemi hazırlanır. Oluşturulan bu ön formdan yine dolaylı vurma tekniği kullanılarak omurgalı dilgi ve dilgicikler çıkarılır. Çekirdeğe bu yolla konik bir form verildikten sonra, dilgicik çıkarımları baskılama tekniği ile yapılır. Söz konusu baskılama tekniği uygulanırken de çekirdek sabit tutulur. Bu yüzden de çekirdeğin bir yüzü düz bırakılıp buradan herhangi bir çıkarım yapılmamıştır.

Tüm bu buluntular göz önüne alındığında burasının Erken Tunç Çağı I döneminde bir obsidyen işleme atölyesi olarak kullanılmış olduğu anlaşılır. Erken Tunç Çağı I devri yerleşmesi Bakla Tepe'nin en yüksek kısmında bulunmaktadır. Höyüğün en güneybatısında yer alan bu atölye ile Erken Tunç Çağı I dönemi yerleşimi arasında uzun bir mesafe bulunmaktadır. Erken Tunç Çağı I yerleşmesinin sadece tepenin en yüksek kesiminde yer aldığı düşünülse, bu alanın yerleşimden uzak bir atölye olarak değerlendirilmesi gerekir (Erkanal ve Özkan, 1999: 263). Geç Neolitik Çağ'da Saliagos'da da aynı şekilde obsidyen işleme atölyesi ana yerleşim alanının dışında açığa çıkarılmıştır (Evans ve Renfrew, 1968: 61).

Diğer taraftan Batı Anadolu'da bu tipte, yerleşim dışında bir yontmataş atölyesi saptanamamıştır. Yine İzmir ili sınırları içinde yer alan Liman Tepe'de her ne kadar obsidyen işlemeciliği aynı biçimde yapılmış olsa da söz konusu işlemler bir çeşit "atölye-ev" karakterini taşıyan, hem üretimin yapıldığı hem de günlük hayatın geçtiği mekânlarda yapılmıştır. Kısacası, Liman Tepe'de Erken Tunç Çağı I dön-

minde, Bakla Tepe'den farklı olarak bu işlem için ayrılmış bir atölye yapısına ihtiyaç duyulmamıştır (Kolankaya- Bostancı, 2004: 263). Söz konusu "atölye ev" anlayışının kökeni yine İzmir Bölgesi'nde en erken Geç Neolitik Çağ'da Ulucak Höyük'te saptanmıştır. Burada da aynı amaca hizmet veren bir mekân açığa çıkarılmıştır (Derin ve diğerleri, 2002: 343).

Sözü edilen obsidyen atölyesi, Bakla Tepe'nin Ege Bölgesi ile olan ilişkisini anlamak açısından oldukça önemlidir. Erken Tunç Çağı'nda Kıta Yunanistan'da özellikle Güney Argolis Bölgesinde obsidyen atölyeleri saptanmıştır. Söz konusu atölyeler Güney Argolis Bölgesinde Lerna, Attica'da Ayios Kosmos, Chalkis, Khironisi, Aliveri, Avlonanion ve Almyropotamos, Euboia'da Manika, Boietia'da Lithares ve Melos adasında Phylakopi'de bulunur (Bosanquet, 1902: 217). Buralara atölye denmesinin nedeni çok sayıda üretim artışı ve tam ürünlerin yanı sıra kabuklu yumruların ele geçmiş olmasıdır (Van Horn, 1975: 53; Runnels, 1985: 369; Wells ve Runnels, 1996: 42; Carter ve Ydo, 1996: 163). Mrytos'da da kabuklu çekirdekler ve işlenmemiş obsidyen yumruları bulunmuştur. Ne var ki buluntular yukarıda adı geçen merkezlerdeki kadar yoğun değildir (Warren, 1972: 267).

Diğer taraftan, Bakla Tepe'deki obsidyen atölyesinin yukarıda sayılan buluntu yerlerinkinden daha farklı bir işleve sahip olduğu düşünülür. Obsidyenin burada yerel olarak işlendiğini kanıtlayan bir bölümü işlenmiş büyük çekirdekler, büyük kabuklu taşımalklar ve bir çekirdeğin vurma düzleminin hazırlama evrelerini kanıtlayan birincil taşımalklar bulunmamıştır. Bu da, Bakla Tepe'ye obsidyenin hazırlanmış bloklar halinde getirilmiş olduğunu gösterir. Bunun nedeni ham yumrulara oranla hazırlanmış olan yumruların daha kolay taşınabilmesidir.

Ham madde Bakla Tepe'ye yukarıda adı geçen merkezlerde olduğu gibi yumrular halinde getirilmemiştir. Büyük olasılıkla Güney ve Orta Yunanistan'da olduğu gibi, Batı Anadolu'da da bu işi kontrol altına almış olan kıyı yerleşimleri olmalıdır. Sözü edilen yerleşimler, deniz yoluyla elde ettikleri bu ham maddeyi Bakla Tepe gibi iç bölgelerdeki merkezlere başka bir ürün karşılığında vermiş olabilirler.

Barton'nun (1991: 148) belirttiği kriterlere göre, bir buluntu yerinden ele geçen yontmataş buluntulara göre merkezlerin işlevlerinin saptanması mümkündür. Söz konusu kriterlerin Bakla Tepe'den ele geçen obsidyen buluntulara uygulanması sonucunda, Erken Tunç Çağı I döneminde Bakla Tepe'nin obsidyen alet üretim ve kullanım merkezi olduğu anlaşılmıştır. Burada söz konusu dönemde bir obsidyen atölyesinin bulunması bu görüşün ortaya atılmasına neden olmuştur. Sözü edilen atölyede obsidyen üretim artıkları, çekirdek, çekirdek tablası, omurgalı dilgiler, taşımalklar ve tamamlanmış ürünlerin bulunması bu kriterlere uyar. Diğer taraftan çekirdeklerin bol miktarda bulunmaması ve ham madde kaynağının yerleşim

yerinden oldukça uzakta yer alması, burasının birincil üretim merkezi olarak yorumlanmasını imkansız kılar.

Whittaker'ın belirttiği gibi (1987: 474) bir buluntu yerinden obsidyen çekirdek ve çekirdek parçaları, omurgalı dilgiler, üretim artıkları, taşımaları ve tamamlanmış aletlerin ele geçtiği atölyelerin bulunması, o buluntu yerinde merkezci kontrolün varlığını kanıtlar. Söz konusu buluntulara Bakla Tepe'de rastlanması sonucunda burada da merkezci kontrolün olduğu söylenebilir.

Bir buluntu yerinde organize olmuş yontmataş üretiminin usta yontucular tarafından yapılmış olduğunu gösteren bazı arkeolojik veriler bulunmaktadır. Bu verilerden bazıları Bakla Tepe için de geçerlidir. Bunlar aşağıda belirtilmiştir: Obsidyen alet üretiminde yüksek derecede ustalık vardır. Hatalar minimum düzeydedir. Üretim başına düşen üretim artığı miktarı azdır. Üretim tekniklerinde ve çekirdekler, taşımaları ile aletlerin ölçüleri ve formlarında bir standartlaşma vardır. Obsidyen alet üretiminde bulunan kişiler bu kayacın tüm özelliklerini bilen ve istenilen ölçülerde üretim yapan usta yontuculardır.

Ancak bu atölyede obsidyen üretiminde bulunan kişilerin yerleşimde yaşayan insanlar ya da dışardan gelen ustalar olup olmadıkları tam olarak bilinmemektedir. Diğer taraftan yerleşimde saptanan çakmaktaşı endüstrisi ile obsidyen endüstrisinin hem kullanılan üretim teknikleri, hem taşımaları hem de alet tipleri bakımından farklı olması söz konusu iki endüstriyi yaratan ustaların aynı olmadığı sonucunu ortaya koyar. Benzer bir duruma Şam yakınlarındaki Tell Aswad yerleşiminde de rastlanılmıştır (Balkan-Atlı, 2003: 12). PPNA dönemine tarihlenen bu yerleşimde obsidyen işlemciliği ile çakmaktaşı işlemciliğinin farklı olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bu işliğin yerleşmeye gelen yabancı obsidyen yontuculara ait olduğu ileri sürülmektedir. Bu yabancı yontucular obsidyenleri ile birlikte belli bir amaç için Tell Aswad'a gelmiş olmalıdır (Balkan-Atlı, 2003: 12). Benzer bir şekilde Kuzey İsrail'de yer alan ve Geç PPNB yerleşimi olan Ha-Gosherim'e obsidyeni bloklar halinde getirmiş olan ustalar tarafından yontulmuş olduğu sonucuna varılmıştır (Balkan-Atlı, 2003: 14). Lerna buluntularına dayanılarak, Erken Tunç Çağı'nda obsidyen işlemciliğinde bulunan "gezici yontuculardan" bahsedilmektedir (Kozłowski ve diğerleri, 1996: 299). Bu benzer örneklere de dayanılarak, Bakla Tepe obsidyen atölyesinde alet üretiminde bulunan kişilerin yerleşim dışından gelen obsidyen yontucuları olduğu düşünülebilir.

Sonuç

Bakla Tepe'nin güneyinde, ana yerleşim alanının dışında açığa çıkarılan Erken Tunç Çağı I dönemi obsidyen atölyesi, şu anda Batı Anadolu bölgesi için ünik bir örnektir. Batı Anadolu'da Bakla Tepe dışında, sırf obsidyen işlemciliği için

ayrılmış olan bir yapıya rastlanılmamıştır. Ancak, Bakla Tepe’de söz konusu alanda düzenli bir mimariye ait kalıntılar bulunamamıştır. Diğer taraftan kazılan alanın oldukça dar olmasından dolayı, obsidyen işlemeciliğinin gerçekleşmiş olduğu yapıya ait kalıntıların kazılmamış alanda olması kuvvetle muhtemeldir. Bu dar alanda ele geçen buluntular burasının bir çeşit obsidyen atölyesi olarak yorumlanmasını mümkün kıldığı gibi, ayrıca Erken Tunç Çağı I döneminde Bakla Tepe’de obsidyen işlemeciliğinin hangi düzeyde olduğu ve bu işlemin nasıl gerçekleşmiş olduğu hakkında da bazı bilgiler vermektedir. Kısacası bu dönemde Bakla Tepe, Kiklad adaları ve Kıta Yunanistan’daki çağdaşları gibi, obsidyen ihtiyacının çok büyük bir kısmını Melos adasından bloklar halinde getiren ya da getirten ve işlemlerini burada yer alan bir atölyede gerçekleştiren bir yerleşim yeri olma özelliğini taşımaktadır. Ancak buluntuların çok fazla sayıda olmamasından dolayı, bu kayacın Bakla Tepe’ye ne şekilde ve kimler tarafından getirilmiş olduğu tam olarak bilinmemektedir. Bakla Tepe insanların kendilerinin mi bizzat Melos adasına gidip ihtiyaçları doğrultusunda obsidyen aldıkları ya da özellikle Güney Yunanistan olduğu gibi bazı kıyı yerleşimlerinin Melos adası obsidyeninin ticaretinde aracılık etmiş oldukları şimdilik tam olarak bilinmemektedir. Ancak Batı Anadolu bölgesinde yapılacak olan yeni çalışmalar bu soruların cevabını verecektir. Yine de Erken Tunç Çağı I döneminde Bakla Tepe’nin obsidyen işlemeciliğinin oldukça gelişmiş bir düzeyde olduğu ele geçen buluntulardan anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Balkan-Atlı, Nur. (2003). “Obsidien Ticareti: Yeni Veriler, Yeni Modeller, Yeni Sorunlar, Bir Deneme”. *Archaeological Essays in Honour of Homo amatus: Güven Arsebük İçin Armağan Yazılar* (ed. M. Özbaşaran, O. Tanındı ve A. Boratav). İstanbul: Ege Yayınları: 9-18.
- Barton, Michael C. (1991). “Retouched Tools, Fact or Fiction? Paradigms for Interpreting Paleolithic Chipped Stone”. *Perspectives on the Past: Theoretical Biases in the Mediterranean Hunter-Gatherer Research* (ed. G.A. Clark). Philadelphia: University of Pennsylvania Press: 143-163.
- Baykal-Seeher, Ayşe (1996). “Yontmataş Endüstrisi”. *Kuruçay Höyük I: 1978-1988 Kazılarının Sonuçları, Neolitik ve Kalkolitik Çağ Yerleşimleri* (ed. R. Duru). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi: 61-63.
- Belmont, J. S. ve C. Renfrew (1964). “Two Prehistoric Sites on Mykonos”, *AMERICAN JOURNAL OF ARCHAEOLOGY* 68: 395-400.
- Bialor, Perry (1982). “The Chipped Stone Assemblages from Emporio and from the Lower Cave at Ayio Gala”, *Excavations in Chios 1938-1955, Prehistoric Emporio and Ayio Gala, Volume II* (ed. S. Hood). London: Thame and Hudson: 699-713.

- Bosanquet, Robert Carr (1902). "The Obsidian Trade", *Excavations at Phylakopi in Melos* (ed. T.D. Atkinson ve diğerleri). London: Macmillian and Co. Limited: 216-233.
- Carter, T. ve M. Ydo (1996). "The Chipped and Ground Stone", *Laconia Survey* (ed. W. Cavanagh ve diğerleri). London: British School at Athens: 141-182.
- Cherry, J.F. ve R. Torrence (1982). "The Earliest Prehistory of Melos", *An Island Polity: The Archaeology of Exploitation in Melos* (ed. C. Renfrew ve M. Wagstaff). Cambridge: Cambridge University Press: 24-34.
- . (1984). "The Typology and Chronology of Chipped Stone Assemblages in the Prehistoric Cyclades", *The Prehistoric Cyclades, Contributions to a Workshop on Cycladic Chronology* (ed. J.A. MacGillivray ve R.L.N. Barber). Edinburg: Department of Classical Archaeology: 12-25.
- Derin, Z. ve diğerleri (2002). "Kemalpaşa-Ulucak Höyük Kazıları, 1999-2000", 23. KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI I: 341-349.
- Erkanal, H. ve T. Özkan. (1999). "Bakla Tepe Kazıları", *Tahtalı Barajı Kurtarma Kazısı Projesi* (ed. T. Özkan ve H. Erkanal). İzmir: DSİ Genel Müdürlüğü: 12-41.
- Evans, J.D. ve C. Renfrew (1968). *Excavations at Saliagos Near Antiparos*. London: Thames and Hudson.
- Gallagher, James P. (1977). "Contemporary Stone Tools in Ethiopia: Implications for Archaeology", *JOURNAL OF FIELD ARCHAEOLOGY* 4: 407-414.
- Hood, Sinclair (1982). *Excavations in Chios, 1938-1955, Prehistoric Emporio and Ayio Gala*. London: Thames and Hudson.
- Kardulias, P. N. ve C. Runnels (1995). "Chipped Stone Artifacts", *Artifact and Assemblage: The Finds from a Regional Survey of the Southern Argolid, Greece, Vol. 1, The Prehistoric and Early Iron Age Pottery and the Lithic Artifacts* (ed. C. Runnels ve diğerleri). California: Stanford University Press: 74-108.
- Kolankaya-Bostancı, Neyir (2004). *İzmir Bölgesi Prehistorik Dönemler Yontmataş Endüstrisi*. Hacettepe Üniversitesi: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kozłowski, J.K. ve diğerleri (1996). "Chipped Stone Industries from Neolithic Levels at Lerna", *HESPERIA* 65.3: 295-372.
- Melas, E. M. (1985). *The Islands of Karpathos, Saros and Kasos in Neolithic and Early Bronze Age*. Göteborg: Paul Aströms Förlag.
- Nixon, Lucia (1989). "Archaeological Survey in Sphakia, Crete", *ECHOS DU MONDE CLASSIQUE/ CLASSICAL VIEWS* 8: 201-215.
- Renfrew, C., J.R. Cann ve J.E. Dixon (1965). "Obsidian in Aegean", *BRITISH SCHOOL AT ATHENS* 60: 225- 247.

- Runnels, Curtis U. (1985). "The Bronze Age Flaked Stone Industries from Lerna: A Preliminary Report", *HESPERIA* 54: 357-391.
- Tzavella, Evgen H. (1985). *Lithares, an Early Bronze Age Settlement in Boetia*. Los Angeles: University of California Press.
- Van Horn, David (1975). "The Archaeological Survey: The Chipped Stone", *EXPEDITION XIX/ 1*: 50-54.
- Warren, Peter (1972). *Myrtos, Early Bronze Age Settlement in Crete*. Oxford: Thames & Hudson.
- Wells, B. ve C. Runnels (1996). *Barbati-Limnes Archaeological Survey 1988-1990*. Stockholm: Paul Aström Förlag.
- Whittaker, Johnc (1987). "Individual Variations as an Approach to Economic Organization: Projectile Points at Grasshopper Pueblo, Arizona", *JOURNAL OF FIELD ARCHAEOLOGY* 14: 465-479.